

Nadané dieťa

Ak Vaše dieťa bolo v ranom detstve ako „živé striebro“, bolo všade, na všetko sa vypytovalo a chcelo odpoveď, ráno Vás už vo veľmi skorých hodinách ťahalo z postele a často odmietalo poobedňajší spánok, koncom prvého roka tvorilo prvé vety a v rozmedzí 9 mesiacov až 2 rokov skoro bezchybne plynulo rozprávalo, prípadne v 2-3 rokoch javilo záujem o písmená a čísllice, udivovalo Vás obsahom i kvalitou svojho kresebného prejavu, alebo malo vynikajúcu pamäť,..., môžete byť v pokušení začať uvažovať, či aj Vaše dieťa nepatrí do skupiny tzv. nadaných detí (angl. gifted children, nem. begabte Kinder – v dosl. preklade „obdarované“ deti), ďalej len ND. Uvedené charakteristiky slúžia len ilustratívne. Vaše dieťa je zaiste svojskou individualitou a mohlo sa v ranom detstve prejavovať úplne inak. Aj pri problematike ND vychádzame z faktu, že každé dieťa je darom so širokou paletou svojich prejavov. Rovnako i ND so svojou charakteristikou – nadpriemerným intelektom.

Čo je to nadanie? Vymedziť pojem nadanie nie je vôbec jednoduché. Zahŕňa rôzne oblasti schopností alebo výkonov jedinca. Preto sa nadanie člení a rozdeľuje do viacerých kategórií. Vychádzajúc zo širokých definícií nadania ho možno rozdeliť podľa druhu do širších oblastí (intelektové, akademické, tvorivé, vodcovské, umelecké, športové).

Identifikácia ND v populácii nie je jednorazový, ale dlhodobý proces. Pod identifikáciou intelektovo ND sa rozumie odborný postup psychológa, pri ktorom v spolupráci s ďalšími odborníkmi posudzuje kvantitatívnu i kvalitatívnu stránku nadania detí. Za intelektovo ND sa považuje dieťa s akcelerovaným kognitívnym vývinom, ktoré pri dostatočnej motivácii a tvorivosti za adekvátnej stimulácie zo strany prostredia dosahuje v porovnaní so svojimi rovesníkmi výnimočné výkony v jednej alebo viacerých intelektových činnostiach.

V našej spoločnosti sme často konfrontovaní s viacerými ľudovými mýtmi o ND. Takéto mýty znejú mnohokrát ako zdanlivo logicky správne vysvetlenia, ale v skutočnosti sa nezakladajú na pravde. K mýtom o ND napríklad patria: „ Sú to deti šťasteny, narodené v nedeľu, všetko im ide ľahko. Dostali „to“ všetko bez námahy, zadarmo. Prebijú sa a uplatnia aj bez pomoci iných. Vždy vedia svoje nadanie a schopnosti bez problémov ukázať a prejaviť. Musia byť rovnako dobrí vo všetkých oblastiach. Musia byť hodnotení prísnejšie ako iní. Musia byť zodpovední i za iných. ND netrpí poruchami pozornosti...“ Je preto nevyhnutné pripomenúť, že uvedené falošné tvrdenia spôsobujú ťažkosti v živote nejedného dieťaťa, či rodiča.

Hoci sa v pedagogicko-psychologickej poradni s ND a ich rodičmi stretávame zväčša až v predškolskom veku pri výbere detí do „nadaných“ tried, vykazujú tieto deti isté špecifiká už v ranom detstve.

Charakteristiky ND v predškolskom veku (od 3 rokov)

V materskej škole sa zvyknú nudiť, bežné hry im môžu pripadať nezáživné. Požadujú špecifické hračky, akými sú napr. Lego, kniha, slovné hry, počítač. Venujú sa hrám nezvyčajným pre ich vek, nechcú spať, sú hyperaktívne, nezládnuteľné. Zo stránky školského trívia zvyknú ovládať:

1. Čítanie – v 3. až 4. roku sa zväčša samy naučia čítať, majú bohatý slovník
2. Písanie – grafický prejav nemusí byť vždy kvalitný, ale zväčša píšú (píšu svoje „knihy“, „atlasy“)

3. Počítanie – sčítajú a odčítajú do 10-20-100...

Všeobecné charakteristiky intelektovo ND

Skupina intelektovo ND je veľmi rôznorodá a tak nižšie uvádzané charakteristiky neplatia bezpodmienečne pre každé ND. K všeobecným charakteristikám intelektovo ND patria:

- vývinový náskok pred rovesníkmi v jednej alebo vo viacerých kognitívnych oblastiach,
- skoré čítanie (dieťa sa naučí čítať ešte v predškolskom veku),
- objavenie sa kalkulačných spôsobilostí už v predškolskom veku (dieťa sa ešte pred zaškolením naučí spočítavať a odpočítavať v obore nad desať),
- dobrá pamäť, rýchlosť a ľahkosť učenia,
- vysoká intelektuálna zvedavosť,
- aktivácia, motivácia, radosť z objavovania nového,
- široké spektrum záujmov,
- záujmy netypické pre daný vek, zaniietenosť pre niektorú oblasť, hlboké vedomosti dieťaťa v tejto oblasti,
- schopnosť sústrediť sa na predmet svojho záujmu,
- kladenie nezvyčajných, hraničných otázok,
- široká slovná zásoba a dobrá argumentácia,
- potreba vymýšľať, nekonvenčnosť, kritickosť k autoritám,
- nadpriemerné výkony v psychologických testoch (inteligencie, tvorivosti, motivácie,...).

I keď sa u ND sústreďuje zvýšená pozornosť najmä na oblasť intelektu a kognitívne funkcie, nevyhnutné je venovať sa i ostatným zložkám osobnosti, napr. emocionálnej a sociálnej, pretože tiež vykazujú isté odlišnosti. Ak ich poznáme, vieme, čo po tejto stránke môžeme od ND očakávať, ako máme k nim pristupovať a vychovávať ich.

Osobnostné charakteristiky

- nekonformnosť, menšia prispôbivosť, nezávislosť, samostatnosť
- vytrvalosť, dôvera vo vlastné sily, sila charakteru
- potreba vyniknúť, ctižiadostivosť (orientácia na výkon a úspech, neúspech berú ako osobné zlyhanie), perfekcionizmus
- kritické (vždy pripravené byť v opozícii) i sebakritické (nerešpektujúce právo na nedokonalosť)
- sociálno-emocionálna nevyrovnanosť vývinu (napr. udalosti rozumom pochopia, ale emocionálne ich nie sú schopné spracovať)
- škála emocionálnych prejavov môže oscilovať medzi zrelosťou/nezrelosťou, emocionálnou labilitou/stabilitou, uzavretosťou (izolovanosťou)/otvorenosťou, umiernenosťou/impulzivitou, pokojom/hyperaktivitou, empatiou/necitlivosťou, istotou/neistotou, ignoranciou/hypersenzitivitou,...
- intenzívne vnemy, iné chápanie vecí, silnejšie prežívanie vzťahov
- preferovanie spoločnosti starších detí alebo dospelých
- preberajú úlohu vodcu (hoci ich ako vodcu okolie málokedy uzná)
- znížená potreba priamych fyzických kontaktov s okolím – dotyky, pohladenia,...
- neprispôbivosť, nerešpektovanie autority, nevychovanosť a rozmazanosť
- citlivo reagujú na nespravodlivosť
- prejavujú záujem o problémy dospelých a celospoločenské problémy (politika, ekológia,...)
- prejavujú zmysel pre humor

Súčasn \acute{e} formy vzdelávania ND

K formám vzdelávania ND zaradujeme čisto integrované, prechodné a segregované formy. Každá z nich má svoje výhody i nevýhody.

- *segregovaná forma* – ide o školu, v ktorej sa nachádzajú len triedy s ND. Výhodou je, že celý program školy, všetky učebne i personál byť plne sústreden \acute{e} na uspokojovanie špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb ND. Nevýhodou je, podľa niektorých odborníkov, ich nepreviazanosť s bežnou populáciou. ND však potrebujú rovesníkov, ktorí majú podobné záujmy, komunikáciu a vnútorné prežívanie. V súčasnosti existuje na Slovensku jedna škola s takouto formou vzdelávania v Bratislave – Škola pre mimoriadne nadané deti a gymnázium (autorkou je PhDr. Jolana Laznibatová).
- *prechodné formy* – patrí sem viacero foriem. V prvom rade sú to **homogénne triedy** (triedy pre ND) v rámci bežnej školy. Takéto formy sa nazývajú aj čiastočne integrované. ND majú výučbu plne prispôsobenú svojim potrebám, a na druhej strane nie sú izolované od ostatných. Na niektorých predmetoch (napr. výtvarná, hudobná a telesná výchova) môžu byť vzdelávané spoločne s deťmi bežnej školy. Homogénne triedy sa môžu zriaďovať i v menších mestách. Dôležitý je však postoj vedenia školy, vzhľadom na riziko rivality až posmeškov medzi nadanými a ostatnými žiakmi, ale i sporov v rámci učiteľského zboru.

K prechodným formám patrí i **skupinové vyučovanie**. Ide o umiestnenie ND z jedného ročníka danej školy (ale i viacerých škôl) do jednej triedy, ako skupiny popri ostatných deťoch. Niektorí odborníci zistili užitočnosť takejto formy nielen pre ND, ale i pre ostatné deti v triede. Príbuznou formou je skupinové vyučovanie s vyňatím – ND z viacerých tried sa, príp. škôl, sa na niekoľko hodín týždenne sústreďia a špecializovaní pedagógovia im poskytujú obohacujúci program a podnetné učebné aktivity. U nás sa však takýto spôsob vzdelávania ND nevyskytuje.

- *integrovaná forma* – ide o spôsob vzdelávania, keď sa ND ocitá v bežnej, nešpecializovanej triede, pričom je jeho nadanie rozpoznané a výučba zameraná na uspokojovanie vzdelávacích potrieb ND (samozrejme aj ostatných detí v triede). V opačnom prípade nemožno hovoriť o integrácii. Integrovaná forma, ak je učiteľ na ňu pripravený a má podmienky pre rozvíjanie ND, môže uspokojovať jeho vzdelávacie potreby. Otázne však je, či sa takéto dieťa nebude cítiť osamotené, či sa v komunikácii nebude musieť neustále prispôsobovať, či sa bude môcť s niekým rovnocenne pohovárať.

Ktorúkoľvek formu vzdelávania rodič zvolí, mal by k dieťaťu pristupovať a aj viesť ho k tomu, že jeho výnimočnosť je darom nielen pre neho samého, ale i pre druhých, vštepovať mu vlastným príkladom zásady prosociálneho správania, priblížiť mu poznanie, že napriek všetkému nie je zmyslom života výkon a pocit nadradenosti, ale ľudia ktorých mám rád, rodina, práca, ktorá mi prináša uspokojenie...

Literatúra:

OSTATNÍKOVÁ, D., LAZNIBATOVÁ, J., JURÁŠKOVÁ, J. 2003. *Spoznajte nadané dieťa*. Bratislava: Asklepios, 2003. ISBN 80-7176-086-5.

LAZNIBATOVÁ, J. 2001. *Nadané dieťa, jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie*. Bratislava: Iris, 2001. ISBN 80-88778-23-8.

JURÁŠKOVÁ, J. 2003. *Základy pedagogiky nadaných*. Pezinok: Formát, 2003. ISBN 80-89005-11-X.

Pre potreby CPPPaP Nitra spracovala: PhDr. Zuzana Sonlajtnerová, psychológ